EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: Kutsu lakivaliokuntaan 16.2.2016/lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 a ja 9 luvun muuttamisesta sekä pysäköinninvalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Oulun käräjäoikeuden lausunto

Nykytilanteesta käräjäoikeuden näkökulmasta

Hallituksen esitys sisältää muutosehdotuksen rikesakkojen, päiväsakkojen ja yhteisösakkojen korottamisesta. Käräjäoikeudessa tuomittavat sakkorangaistukset määrätään henkilöille päiväsakkoina ja yhteisöille yhteisösakkoina. Poliisin määräämät rikesakot tulevat käräjäoikeuksissa käsiteltäviksi, jos niitä vastustetaan.

Hallituksen esityksessä selostetut tiedot sakkorangaistuksen käyttöalasta erityisesti liikennerikoksissa, vähäisissä omaisuusrikoksissa ja pahoinpitelyrikoksissa vastaavat myös Oulun käräjäoikeuden käytännön kokemuksia. Oheissakkoa tuomitaan ehdollisen vankeusrangaistuksen oheen erityisesti törkeissä rattijuopumusrikoksissa. Minimipäiväsakkojen osuus myös kaikista Oulun käräjäoikeudessa tuomituista päiväsakoista on huomattava. Suurempia päiväsakon rahamääriä esiintyy tyypillisesti esimerkiksi liikennerikosten, työturvallisuusrikosten ja jossakin määrin pahoinpitelyrikosten yhteyksissä. Oulun käräjäoikeudessa tuomitut yhteisösakot ovat liittyneet pääasiassa työturvallisuusrikoksiin. Enimmäkseen summat ovat olleet suhteellisen alhaisia.

Korotusehdotukset

Päiväsakon vähimmäismäärä on melko pitkään ollut ennallaan ja sikäli jonkinasteista korotusta voitaisiin pitää perusteltuna. Toisaalta tämän korotuksen vaikutukset valtion talouteen saattaisivat esityksen mukaan jäädä vähäisiksi. Jos ulosoton suojaosuus vastaa suurin piirtein minimipäiväsakkojen alarajaa, ei sakkoja käytännössä ulosmitattaisi minimipäiväsakkojen saajilta, vaan heidän sakkonsa päätyisivät usein muuntorangaistusmenettelyyn. Muuntorangaistuksen käyttämisen arvioidaan lisääntyvän. Muuntorangaistuksen suorittaminen vankilassa ei tuo valtiolle tuloja, vaan päinvastoin lisää menoja. Esityksen perusteella pelkästään vähimmäisrahamäärän muutos ei siten vaikuta valtiolle taloudellisesti kannattavalta. Yksittäiselle vähävaraiselle henkilölle sen merkitys voisi kuitenkin olla tuntuva.

Erityisen huomattaviin korotuksiin esitys johtaisi vähimmäisrahamäärää ylemmissä tuloluokissa, joissa sakon määrä kaksinkertaistuisi. Esityksen tavoitteet eli varojen kerääminen val-

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Telefax	Sähköposti
PL 141	Rata-aukio 2			
90101 Oulu	90100 Oulu	029 564 9500	029 564 9615	oulu.ko@oikeus.fi

tiolle täyttyisivät arvioiden mukaan paremmin. Kuitenkin jo tällä hetkellä mm. liikennerikosten sakkoseuraamukset keski- ja suurituloisten kohdalla koetaan melko huomattavina ja korotusten jälkeen seuraamusten kaksinkertaistuttua ne ankaroituisivat entisestään. Hallituksen esityksen s. 15 taulukon esimerkkien perusteella 21 km/h nopeusylityksestä määrättävä sakko olisi 3.500 euron nettotuloilla tällä hetkellä 10 päiväsakon mukaan laskettuna 540 euroa ja uudistuksen jälkeen 1.040 euroa. Esimerkkinä käytetty 10 päiväsakkoa on melko alhainen päiväsakon määrä. Kun esityksessä on vielä arvioitu, ettei korotuksilla välttämättä olisi merkittävää vaikutusta ylinopeuksiin, muutosta on yleisen oikeustajun näkökulmasta hankala perustella.

Rikesakkoa on vasta korotettu ja korotukset olivat prosentuaalisesti merkittävät. Käräjäoikeus ei pidä perusteltuna uusia korotuksia esitetyillä perusteilla. Korkein ehdotettu rikesakko 285 euroa on varsin huomattava, kun otetaan huomioon sekin, että rikesakon tulisi olla lievä rangaistusmuoto.

Esimerkkinä oikeuskäytännöstä voidaan mainita, että melko tavanomaisesta pahoinpitelystä pitäen sisällään yhden lyönnin ilman isompia vammoja voidaan tuomita 30-40 päiväsakon sakkorangaistus. Korotuksen jälkeen sakko olisi päiväsakon vähimmäismäärällä 270-360 euroa. Ehdotettu korkein rikesakko 285 euroa voitaisiin määrätä enintään 20 km/h nopeusylityksestä. Tällaisesta nopeusrajoituksen ylityksestä saattaisi siten seurata korkeampi rangaistus kuin pahoinpitelystä. Yleisesti ottaen pahoinpitelyä pidettäneen tällaista ylinopeutta vakavampana tekona.

Päiväsakkojen rahamäärän kaksinkertaistamisen vaikutukset vähimmäismäärää korkeammissa tuloluokissa edellä kerrotun pahoinpitelyrikoksen osalta olisivat euromääräisesti varsin huomattavat. Mikäli nettotulot olisivat 3.500 euroa, sakkorangaistus olisi tällä hetkellä 1.620 – 2.160 euroa ja muutoksen jälkeen 3.120 – 4.160 euroa. Muutos yhtäkkiä on niin merkittävä, että vaarana voisi myös olla jopa rangaistusten jonkinasteinen lieveneminen päiväsakkojen lukumäärien mukaan arvioituna. Tuomioistuinten tulee laissa määriteltyjen rangaistusasteikkojen puitteissa tuomita oikeudenmukainen rangaistus teon erityispiirteet huomioon ottaen. Yleinen rangaistuskäytäntö monissa rikoksissa on varsin vakiintunut, mutta pitää sisällään tapauskohtaista liikkumavaraa ja harkintaa. Sakkorangaistuksissa päiväsakkojen lukumäärä kertoo teon moitittavuudesta. Päiväsakon rahamäärän merkitys suoranaiseen euromääräiseen lopputulokseen on kuitenkin merkittävä. Koska rangaistusasteikoihin ei ole tarkoitus tehdä muutoksia, ei loppusummalla tulisi olla merkitystä päiväsakkojen lukumäärään. Mikäli lopputulos tuntuu kohtuuttoman suurelta, harkinnanvaran puitteissa saatettaisiin kuitenkin päätyä aikaisempaa alhaisempaan päiväsakkojen lukumäärään. Samanlaista pohdintaa saattaisi tulla eteen myös poliisin määräämissä tai esittämissä seuraamuksissa. Tällöin tosiasiallinen sakkotulojen lisäys saattaisi jäädä arvioitua vähäisemmäksi.

Yhteisösakon rahamäärän määräämisen perusteitä ei laissa ole yhtä selkeästi määritelty kuin päiväsakon rahamäärän perusteet ovat. Yhteisösakon määrään liittyy siten enemmän harkintaa joka tapauksessa. Yhteisösakko voi tulla määrättäväksi varsin erilaisista teoista ja erilaisille yhteisöille. Sen vuoksi liikkumavaraa on syytä säilyttää riittävästi. Oulun käräjäoikeuden käsityksen mukaan ehdotettu uusi alaraja ei kuitenkaan ole liian korkea.

Muutoksen mahdolliset vaikutukset käräjäoikeuden työmäärään

Päiväsakkojen rahamäärän ja yhteisösakon rahamäärän korotuksilla tuskin on suoranaista vaikutusta käräjäoikeudessa muutenkin vireillä olevien asioiden käsittelyn vaatimaan aikaan ja työmäärään käräjäoikeudessa.

Sen sijaan päiväsakkojen rahamäärän tuntuvat korotukset saattaisivat johtaa siihen, että rangaistusmääräysmenettelyssä muutoin käsiteltäviä asioita vastustettaisiin nykyistä enemmän

ja ne päätyisivät enenevässä määrin käräjäoikeuden käsiteltäviksi. Myös rikesakkojen rahamäärän tuntuvalla nousulla saattaisi olla vastaavaa vaikutusta eli rikesakkoja vastustettaisiin enemmän, jolloin nämä jutut tulisivat käräjäoikeuteen. Tällaisten muutosten arvioiminen etukäteen on kuitenkin vaikeaa.

Rikesakkojen ensimmäinen korotus tuli voimaan 1.9.2015. Rikesakon vastustamisten määrä on Oulun käräjäoikeudessa noussut hieman vuotta edeltävään aikaan verrattuna. Ajalla 1.9.2015 – 9.2.2016 on saapunut 26 rikesakon vastustamista ja ajalla 1.9.2014 – 9.2.2015 vireille tuli 21 kappaletta. Vuositasolla lukumäärät ovat kuitenkin vaihdelleet muutenkin varsin paljon: vuonna 2010 44 kpl, vuonna 2011 58 kpl, vuonna 2012 39 kpl, vuonna 2013 23 kpl, vuonna 2014 30 kpl ja vuonna 2015 47 kpl. Näin ollen korotuksen jälkeisen lyhyen ajan perusteella ei voida tehdä luotettavia johtopäätöksiä muutoksen vaikutuksesta.

Esityksessä on arvioitu, että minimipäiväsakon korottaminen lisäisi muuntorangaistuksen käyttöä. Tämä taas lisää osaltaan käräjäoikeuksien työmäärää.

Esityksen lähtökohdat ja tavoite

Sakkorangaistuksen merkitys rikosten yleisestävyyden kannalta ylipäätään on suhteellisen alhainen. Esityksessä on arvioitu, ettei ainakaan rikesakkojen huomattavilla korotuksilla olisi merkittävää vaikutusta ylinopeuksiin. Yksilötasolla erittäin huomattavat päiväsakkojen korotukset voivat vaikuttaa käyttäytymiseen, mutta esityksessä selostettujen ulkomaisten tutkimusten perusteella sakkojen kaksinkertaistamisellakaan ei ollut olennaista pitkäaikaista vaikutusta keskinopeuksiin. Varsin iso osa muista kuin liikennerikoksista tehdään päihtyneenä. Rangaistusten korottaminen tuskin ehkäisee näitä rikoksia. Esityksen keskeiset perustelut ovatkin fiskaaliset. Tätä on kritisoitu useissa jo annetuissa lausunnoissa ja myös Oulun käräjäoikeus pitää esityksen perusteluita ristiriitaisena kriminaalipolitiikan ja rangaistusjärjestelmän yleisten periaatteiden kanssa, ja julkisen talouden vajetta ongelmallisena perusteluna rangaistusten korottamiselle. Rikoksen ja rangaistuksen välillä tulee vallita oikeudenmukainen ja hyväksyttävä suhde, jota yleensä ei voida määrittää valtion talouden tarpeiden perusteella. Seuraamukset eivät saisi irtaantua yleisestä oikeustajusta ja kansalaisten oikeudenmukaiseksi kokemasta tasosta. Verrattuna aikaisempaan oikeustilaan rikesakkojen toistuva korottaminen ja päiväsakkojen kaksinkertaistaminen eivät varsinkaan näillä perusteilla johda oikeudenmukaiseen lopputulokseen.

Yhteenveto

Oulun käräjäoikeus pitää rikesakon määrien korotuksia liiallisina ja yleisen oikeustajun sekä lainkuuliaisuuden kannalta haitallisina ottaen huomioon erityisesti vasta tehdyt huomattavat korotukset. Rikesakkoja ei tulisi nyt korottaa.

Päiväsakon vähimmäismäärän korottamiselle ns. indeksiluontoisesti voidaan nähdä perusteita. Sen käytännön vaikutus esityksen tavoitteiden kannalta vaikuttaisi kuitenkin olevan vähäinen. Päiväsakon rahamäärän kaksinkertaistamista käräjäoikeus ei pidä perusteltuna.

Yhteisösakon korottamiseen esitetyllä tavalla Oulun käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa.

Käräjätuomari, osastonjohtaja Janika Kaski